

DÜŞLERİ VE YAŞAMI KUMAŞA DÖKMEK: YAZMACILIK

(Fadime Geleş)

Kadınlar açısından bakıldığında başa gelenler saymakla bitmez elbet, iyisiyle kötüsüyle...Bunlardan biri olan yazma-yemeniler, aynı zamanda kadının kendisini ifade etmesinde aracılık ederek de farklı bir işlevsellik kazanmışlardır. Rengi, deseni, oyası ile sembolik anlamlar taşımış, dışa vurumu olmuş kadının. Evli- bekar, seviyor- sevmiyor, eşi ile kaynanası ile arası iyi veya kötü; seçmekte ve kullanmakta özgür olabildiği dili, sevgisinin, öfkesinin.

11-13. yüzyıllarda yapılan Haçlı seferleri sonunda Batılı ülkeler, doğuda gördükleri çoğu şeyin yanı sıra, kumaş renklendirme yöntemlerini de öğrenmiş geliştirmişlerdi. Kumaş boyama teknikleri ilk kez Venedikli Ventura Rozetti tarafından 1541’de kitaplaştırılmış, 1689 yılında ise Almanya, Fransa ve İngiltere’den edinilen bilgilerle basmacılık yapılmaya başlanmıştır. Batı literatüründe; Almanca (Zeugdruck), İngilizce (Block Printing), Fransızca (L’Estampage) olarak adlandırılan kalıp baskı sistemi bizde “Yazmacılık”olarak adlandırılmasını yine kendi yapısından almaktadır. Kumaş üzerine elle veya tahta kalıplarla basılarak desenlendirilen kumaşa da “Yazma” denilmektedir.

Yazmacılık bizde bir halk sanatı olarak doğup gelişmiş, en güzel örneklerini XVII., XIX. Yüzyıllar arasında İstanbul yazmaları ile vermiştir. Önceleri Anadolu’da gelişen bu sanatın ürünleri, toplumun vazgeçilmez eşyaları arasında olup, özgün tasarım ve güzellikleri ile saray eşyaları arasına da girmiştir.

Yazmacılık sanatı eskiden yalnız Tokat iline “Has” olmuştur. Buranın gelirleri Valide sultana ait olduğundan, başka yerde yazma yapılması yasaklanarak gelirin akışı yönlendirilmek istenmiştir. 1817 yılında bazı ustalar vergiden kurtulmak isteği ile Zile ve Niksar’a gitmişler ve bir süre devam etmişlerse de 1821 yılında, bu gibi kaçak ustaların Tokat’a dönmeleri ve açtıkları iş yerlerinin kapatılması sağlanmıştır.

Ahşap kalıp ile kumaş basmacılığı mavicilik mesleği olarak İstanbul’da Samatya, Kumkapı, Kandilli, Üsküdar semtlerinde yapılmışlardır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde; İstanbul yazmacıları hakkında” Esnafı nakkaşanı yağlıkcıyan” tabirini kullanmış ve “Bunlar yumayun bezler üzerine siyah kalemkâr ederler, 20 dükkan, 20 nefer olarak çalışırlardı”demektedir.

Gerek Anadolu, gerekse İstanbul’da yazma, Türk halkının hayatı ile her yönden kaynaşmıştır. İşlevsel ve dekoratif olarak; yemeni (baş örtüsü), yastık örtüsü, yorgan yüzü, bohça, mendil, sedir örtüsü, kavuk örtüsü, destimal, tılsımlı gömlek, seccade v.b ürünlerin yapımında kullanılmıştır.

Malzeme olarak keten, pamuklu, ipekli, en çok da tülbent üzerine kalıp, kalem işi, kalıp-kalem ve boyama teknikleri ile bezenen yazmaların desenlemelerinde; orak, kandil, sütun, turna, güvercin, keklik, geyik, horoz, karanfil, lale, sümbül, servi, güller yanında manzara ve geometrik unsurlar da görülmektedir.

Yazma kalıpları; içi boş ve içi dolu olarak adlandırılan iki farklı teknikle ahşap oymacılar tarafından hazırlanır, modeller armut, ihlamur ve dut ağacına oyulurdu. Yazma adları ve kalıp adları çoğu zaman aynı olur, çünkü ne çeşit kalıpla yapılmış ise yazmaya o ad verilir. Kandilli göbeği, tırtıllı, Kandilli yıldızı v.b. Kalem işi denilen yöntemde ise gerilmiş kumaş üzerine desen ve motifler çizgisel olarak fırça ile çizilir, sonra zemin ve motif renklendirmesi yine fırça ile gerçekleştirilirdi.

Özellikle Boğaziçi'nin kıyı köyleri ve öncelikle Kandilli'de yapılan yazmalar boyalarının parlaklığı, malzemesinin dayanıklılığı ve desenlerinin güzelliği ile bu sanatın en seçkin yapıtlarını vererek, bunlardan çok miktarda da Balkan ülkelerine ihraç edildiği kaynaklarda belirtilmektedir.

Yaşamla bütünleşmiş olan bu halk sanatı, yine halkın ozanının koşma, türkü ve taşlamalarında yer aldığı gibi, birkaç sandığa, birkaç koleksiyona girebilmiş, günümüzde şablonla masa başı yapılan yazmacılığın sona ermesi ile de unutulacaktır elbet birçoğu gibi...

KAYNAKÇA

-Cinlioğlu, Halis;"Tokat'ta Halk Sanatları" Türk Folklor Araştırmaları,S.71,Haziran -1955,s.1131-1135

-Kaya, Reyhan;Türk Yazmacılık Sanatı,Türkiye İş Bankası Yay.Yay No:140,Sanat Dizisi.15,İstanbul.1988

-Uğurlu, Aydın; Yazma'ya Güzelleme", Brilliance,1-Mayıs-1999, No. 3, s. 34-36

KAYNAK: (Alıntı)TC.Tokat Valiği resmi webb sitesi <http://www.tokat.gov.tr/tokat-yazmalari>

